

PŘÍSTUP KE SPRAVEDLNOSTI JAKO ZÁKLADNÍ PODMÍNKA OCHRANY SPOTŘEBITELE

MARKÉTA SELUCKÁ

Právnická fakulta Masarykovy univerzity, Česká republika

Abstrakt v rodném jazyce

Příspěvek se zabývá otázkou funkčních vazeb mezi hmotným a procesním právem v případě ochrany spotřebitele v současné soukromoprávní úpravě. Zatímco hmotné právo obsahuje dostatečnou ochranu spotřebitele zejména díky implementaci směrnic ES, procesní právo neposkytuje uspokojivou ochranu subjektivnímu právu spotřebitele, takže spotřebitel zpravidla rezignuje na domožení se ochrany svého práva u soudu vzhledem k nákladnosti a pomalosti řízení. Určitým způsobem řešení by mohlo být zavedení tzv. skupinových žalob jako nového procesního institutu civilního procesu.

Klíčová slova v rodném jazyce

Funkční vazby mezi právem hmotným a procesním, ochrana spotřebitele, skupinová žaloba.

Abstract

This article points out the issue of functional connection between material law and procedural law in respect to consumer protection in contemporary private law. In spite of the fact that material law provides sufficient protection to consumers, especially due to implementation of EC directives, the procedural law does not protect consumers' rights and entitlements properly. Hence it follows that the consumer usually gives up on getting their rights protected by a court. This is happening due to expensiveness and slowness of judicial proceedings. An initiation of so called class action, as a new suggested concept of procedural law, might be the answer to this issue.

Key words

Consumer protection, collective redress, collective actions.

K čemu je spotřebiteli hmotné právo, které zakládá subjektivní práva, jestliže spotřebitel rezignuje na ochranu svého subjektivního práva, protože soudní řízení je pomalé a příliš nákladné vzhledem k sporné částce? Jakým způsobem poskytnout spotřebiteli rychlou a levnou ochranu subjektivnímu právu? Je nutné zavádět nové instituce typu finančního arbitra či spotřebitelského ombudsmana? Nebo je snad tím nejlepším východiskem alternativní řešení sporů včetně moderního institutu mediace? Nežtekne se tím, že přenechá ochranu spotřebitelským subjektivním právům jiným institutům a institucím, civilní proces naplňování svého základního smyslu a účelu poskytovat ochranu subjektivním právům?

Přístup ke spravedlnosti můžeme charakterizovat jako základní lidské právo¹ - právo na spravedlivý proces, které nemůžeme chápat pouze v kontextu obecných lidsko právních ideálů, ale i v praktickém kontextu, tj. právo na spravedlivý proces (právo na účinnou právní ochranu před nezávislým soudem) v sobě nese mimo jiné právo obracet se na soud užitečným a efektivním způsobem, tj. výsledek soudní pře nemůže být subjektu poskytnut v okamžiku, když právo již „devalvovalo“.

---

¹ Mimo jiné např. čl. 47 Listiny základních práv Evropské unie.

J. Macur, když se zabýval vzájemným vztahem civilního práva hmotného a procesního², dospěl k závěru, že nemá smysl si klást otázku, zdali je hmotné právo nadřazeno právu procesnímu, nebo je-li tomu naopak, ale je třeba vnímat jejich vztah, jako vztah vzájemných funkčních vazeb, tj. hmotné a procesní právo se vzájemně ovlivňuje. Z tohoto postulátu lze dle mého názoru dovozovat, že jestliže civilní hmotné právo prodělalo určité změny, zejména díky implementaci směrnic ES prosazujících ochranu spotřebitele, musí na základě vzájemných funkčních vazeb mezi právem hmotným a procesním, dojít k modifikaci také práva procesního a to v tom směru, že subjektivním právům založeným hmotným právem poskytne právo procesní dostatečnou a účinnou ochranu. Otázka tedy nezní zdali přizpůsobovat civilní proces hmotně právním změnám, ale jakým způsobem tak učinit.

V případě ochrany spotřebitele při poskytování ochrany jeho subjektivnímu právu, se někteří domnívají³, že klasická individualistická soukromoprávní koncepce žaloby, jako striktně individuální pře⁴, je již překonána, a že nyní se ocitáme ve věku „nového práva“, ve kterém stojí v popředí „nadindividualistická“ koncepce práva. Parafrázovaně bychom mohli hovořit o jakési „kolektivizaci individuálních práv“. J. Macur naproti tomu považuje za základní pojmový znak civilního procesu, (tj. definice toho co civilní proces je, nikoli, co je účelem civilního procesu,) skutečnost, že civilní proces je postup při projednávání a rozhodování individuálních soukromoprávních sporů orgány výkonu soudnictví. Proti této tezi však dle mého názoru nestojí „kolektivní postup“, tj. kolektivní postup subjektů vůči témuž žalovanému, za předpokladu, že žalobcům svědčí obdobná individuální práva (např. svým skutkovým základem). Takový racionalizační postup nemůže být považován za nadindividualistickou koncepci práva či kolektivizaci práva; mám za to, že soukromé právo nemůže opustit pojetí civilního procesu jakožto rozhodování individuální pře, může však být zaveden institut, který umožní projednávání individuálních při spojených na základně nějakého (a je otázkou jakého) objektivně zjištěného kritéria.

V rámci ochrany spotřebitele nabízí Evropský hospodářský a sociální výbor několik druhů hromadných žalob, které by měly dostatečným způsobem vést k účinné ochraně práv spotřebitele. Mezi hromadnými žalobami je proto třeba rozlišovat a pouze skupinové žaloby (viz níže) je třeba považovat za žaloby, jejímž předmětem je ochrana soukromého individuálního práva.

Hromadné žaloby můžeme rozlišovat na zástupné žaloby (A. Wintrová⁵ je nazývá „společenské“ či „spolkové“), žaloby v kolektivním zájmu (A. Wintrová – „veřejná žaloba“) a dále pak skupinové žaloby (A. Wintrová – „soukromá (skupinová)“).

Zástupnými žalobami rozumíme takové žaloby, k jejichž podání jsou aktivně legitimovány výlučně přesně specifikované subjekty (např. sdružení obrany spotřebitelů) a jejichž cílem je, aby dodavatel (ve smyslu spotřebitelského pojmosloví, resp. ve smyslu § 52 zák. č. 60/1964 Sb., občanský zákoník, dále jen „OZ“) zanechal určitého chování (např. užívání nekalých

---

² Blíže např. Macur, J. Problémy vzájemného vztahu práva procesního a hmotného. Brno : Masarykova univerzita v Brně, 1993, s. 181, ISBN 80-210-0810-5.

³ Např. poslanec Evropského parlamentu Almedia Santos (významný právník a portugalský poslanec); viz Stanovisko Evropského hospodářského a sociálního výboru k tématu Definování úlohy a úpravy skupinových žalob v oblasti spotřebitelského práva Společenství (2008/C 162/01), str. 3, poznámka pod čarou č. 3.

⁴ Macur, J., op. cit., str. 48 – 49.

⁵ Wintrová, A. Hromadné žaloby (procesualistický pohled). Bulletin advokacie, 2008, č. 10, str. 21 – 25.

obchodních podmínek ve smlouvách se spotřebiteli). V našem právním řádu nacházíme takové zakotvení aktivní legitimace spotřebitelských organizací k zástupným žalobám v ust. § § 25 odst. 2 zák. 634/1992 Sb., o ochraně spotřebitele ve znění pozdějších předpisů, což je přímým důsledkem implementace směrnice 98/27/ES ze dne 19. května 1998 o žalobách na zdržení se jednání v oblasti ochrany zájmů spotřebitelů⁶.

Žaloby v kolektivním zájmu mají za cíl chránit „obecný zájem“ či „veřejný zájem“, tj. nejde o „kolektivizované individuální zájmy (práva) spotřebitelů“, tzn. není součtem individuálních subjektivních práv spotřebitelů (srov. viz výše nutnost zachování individuální koncepce soukromých práv), ale jde o ochranu obecného zájmu spotřebitelů, který byl dotčen porušením ustanovení práva hmotného nebo obecné normy jednání⁷. Náš právní řád v současné době nezná tento druh žalob, *pro futuro* se však uvažuje o možnosti zavedení žaloby státního zastupitelství na odčerpání bezdůvodného obohacení⁸.

Skupinové žaloby opět nejsou a nemohou být součtem individuálních práv spotřebitelů vůči témuž povinnému subjektu (dodavateli). Skupinová žaloba má být určitým specifickým procesem, který umožní velkému množství osob dosáhnout uznání jejich práv a vymožení těchto práv. Jde tedy o určitý technický způsob kolektivního procedurálního uplatnění ovšem vždy individuálních práv.

V různých státech světa nacházíme různé typy skupinových žalob, ať už se jedná o *class action* (USA), či systém typu opt-in (včetně *test case*) nebo opt-out. Evropská skupinová žaloba nesmí být v žádném případě žalobou typu americké *class action*, neboť tento typ skupinových žalob je v právní kultuře Evropy nepřijatelný zejména z hlediska toho, že je často zdrojem úchylek a vede k nežádoucímu jevu „*forum shopping*“. Základní volba, která v případě „evropské skupinové žaloby“ připadá v úvahu, je volba mezi typem opt-in a opt-out. Zatímco typ žaloby opt-in vyžaduje aktivní chování spotřebitele, tj. projev vůle připojit se k první žalobě, typ opt-out je založen na automatickém principu připojení se k první podané žalobě, tj. podáním první žaloby v obdobné věci se každý další spotřebitel v obdobné věci stane účastníkem probíhajícího řízení s tím, že spotřebiteli automaticky připojenému k první podané žalobě svědčí právo na vyloučení se z tohoto sporu a to i v případě, že spor byl pravomocně ukončen. *Test case* je pak zvláštním druhem žaloby typu opt-in, který spočívá na principu „vzorové kauzy“, tj. soudce vybere jednu reprezentativní žalobu, kterou individuálně posoudí a rozhodne, a pro každý další případ registrovaný soudem platí rozhodnutí, které bylo vyneseno ve vybrané kauze.

Každý z výše uvedených typů skupinové žaloby má své výhody a nevýhody⁹. Nejúčelnější zdá se být kombinace obou systémů (např. nová právní úprava v Dánsku a Norsku), kdy typ žaloby opt-in je užíván v případě sporů o vyšší částky, zatímco typ opt-out se použije pro bagatelní spory. Problematickým zdá se být pouze stanovení mezní částky.

---

⁶ Úř. věst. L 166, 11.6.1998, s. 51.

⁷ Stanovisko Evropského hospodářského a sociálního výboru k tématu Definování úlohy a úpravy skupinových žalob v oblasti spotřebitelského práva Společenství (2008/C 162/01), str.10, odst. 5.3

⁸ Wintrová, A., op. cit., str. 22.

⁹ Srov. např. Stanovisko Evropského hospodářského a sociálního výboru k tématu Definování úlohy a úpravy skupinových žalob v oblasti spotřebitelského práva Společenství (2008/C 162/01).

Skupinové žaloby rovněž budou klást poměrně velké nároky na soudce, zejména v případě přezkoumávání přípustnosti žaloby, podmínek řízení atd., neboť účelem skupinové žaloby může být někdy dehonestace dodavatele, konkurenční boj apod. Soudce bude muset mimo jiné posoudit existenci právní nebo faktické spojitosti jednotlivých kauz.

Evropský hospodářský a sociální výbor nabízí dále modifikaci hmotného práva, když dovozuje, že by bylo na místě přijmout takovou úpravu, která poskytne nejen např. náhradu škody či realizaci práva odpovědnosti za vady nebo náhradu imateriální újmy v penězích (srov. § 13 OZ), ale částka, kterou bude dodavatel povinen uhradit, a která zbude po vyplacení náhrady jednotlivým spotřebitelům, případně podpůrnému fondu skupinových žalob, který bude sloužit k samofinancování celého systému skupinových žalob, obdobně jako je tomu v USA ve státě Quebec.

Kardinální otázkou, dle mého názoru bude, jakým způsobem bude evropská skupinová žaloba, (tj. žaloba, která bude v zásadě stejná v kterémkoli státě ES, a kterou bude možné řešit rovněž přeshraniční spory,) do jednotlivých vnitrostátních právních řádů zavedena. Bude-li tak učiněno formou směrnice je možné dovozovat, že v rámci implementace směrnic budou ctěny specifika civilního procesu každého členského státu ES. Pokud však bude evropská skupinová žaloba zavedena do právních řádů jednotlivých členských států ES formou nařízení, jako je tomu v případě např. Řím I., Řím II. a nařízení 44/2001, bude se jednat o poměrně velký zásah do procesního práva každého jednotlivého státu ES, který může být shledán jako necitlivý a nevhodný. Další zcela otevřenou otázkou je vymezení případů, pro které bude systém skupinové žaloby použitelný. Primárně se uvažuje o použití pro spory mezi spotřebitelem a dodavatelem, v úvahu však připadá zavedení skupinové žaloby jakožto obecného institutu civilního procesu, a tato varianta zdá se být orgány ES preferována.

Literatura:

- Stanovisko Evropského hospodářského a sociálního výboru k tématu Definování úlohy a úpravy skupinových žalob v oblasti spotřebitelského práva Společenství (2008/C 162/01)
- Macur, J. Problémy vzájemného vztahu práva procesního a hmotného. Brno : Masarykova univerzita v Brně, 1993, s. 181, ISBN 80-210-0810-5.
- Wintrová, A. Hromadné žaloby (procesualistický pohled). Bulletin advokacie, 2008, č. 10, str. 21 – 25.

Kontaktní údaje na autora – email:

marketa.selucka@law.muni.cz